

Samo Chalupka: Mor ho!

Zleteli orly z Tatry, tiahnu na podolia,
ponad vysoké hory, ponad rovné polia;
preleteli cez Dunaj, cez tú šíru vodu,
sadli tam za pomedzím slovenského rodu.

Duní Dunaj a luna za lunou sa valí:
nad ním svieta pevný hrad na vysokom bralí.
Pod tým hradom Riman-cár zastal si táborom:
belia sa rady šiatrov ďalekým priestorom.
Pokraj tábora sedí cár na zlatom stolci;
okol neho cárska stráž, tuhí to paholci;
a pred cárom družina neveliká stojí:
sú to cudzí víťazi, každý v jasnej zbroji.
Pobelavé kaderie šije im obtáča,
modré ich oči bystro v okolo si páča.
Rastom sú ako jedle, pevní ako skala,
zdalo by sa ti, že ich jedna mater mala.
Krásna zem - jej končiny valný Dunaj vlaščí,
a Tatra skalnou hradbou okol nej sa väží:
Tá zem, tie pyšné hory, tie žírne moravy:
to vlasť ich, to kolíska dávna synov slávy.
Slovenský rod ich poslal, zo slávneho snemu,
aby išli s pozdravom k cárovi rímskemu.
Oni čelom nebijú, do nôh nepadajú:
taká otroč neznáma slovenskému kraju,
lež božie dary nesú, chlieb a soľ, cárovi
a smelými sa jemu primlúvajú slovy:

„Národ slovenský, kňazstvo i staršina naša,
kroz nás ti, slávny cáre! svoj pozdrav prináša.
Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,
to je zem naša, daná Slovänom od Boha.
Pozri: tu jej končiny valný Dunaj vlaščí,
tam Tatra skalnou hradbou okol nej sa väží.
A zem to požehnaná! Chvála Bohu z neba,
máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba.
Zvyk náš je nie napadať cudzie vlasti zbojom:
Slovän na svojom seje, i žne len na svojom,
cudzie nežiada. Ale keď na naše dvere
zaklope ruka cudzia v úprimnej dôvere:
kto je, ten je; či je on zblíza, či zďaleka:
Vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká.
Pravda, bohy vydaná, káže nám Slovänom:
pána mať je nepravosť a väčšia byť pánom.

A človek nad človeka u nás nemá práva:
sväté naše heslo je: Sloboda a sláva! -
Neraz krásnu vlasť našu vrah napadol divý:
na púšť obrátili sa bujné naše nivy;
mestá ľahli popolom: a ľud náš úbohý,
bitý biedami, cudzím dostal sa pod nohy.
Bláhal už víťaz pyšný, že si bude pásti
vôľu svoju naveky po slovänskej vlasti,
a žiť z našich mozoľov: ale bláhal darmo!
Dal nám Boh zas dobrý deň, zlomili sme jarmo.
A tí, krutým železom čo nad nami vládli,
kdeže sú? - My stojíme; ale oni padli. -
Lebo - veky to svedčia - vo knihách osudu
tak stojí napísané o slovänskom ľudu:
Zem, ktorú v údel dali Slovänom nebesá,
tá zem hrobom každému vrahovi stane sa. -
Nuž, povedzže nám, cáre! mocná ruka tvoja
čože nám nesie: či meč, či vetvu pokoja?
S mečom ak ideš: cáre! meče máme i my,
a poznáš, že narábať dobre vieme s nimi;
ak s pokojom: pozdrav ťa pán neba i zeme,
lepšie, ako ťa my tu pozdraviť umieme. -
Tieto dary božie sú priazne našej znaky;
z ďaky ti ich dávame: ber ich aj ty z ďaky."
Nevzal cár božie dary, z jeho mračnej tvári
urazená sa pýcha ľútnym hnevom žiari.
A zo stolca zlatého takovým sa heslom
ozvali ústa jeho ku slovänským poslom:

„Mocný pán, ktorému boh celú zem podnožil
a osudy národov v ruku jeho vložil:
ten pán velí: Slovänia! pozrite po svete:
medzi národy jeho či jeden nájdete,
ktorý by putá minul abo nezahynul,
akže oproti Rímu prápor svoj rozvinul.
Skloníte šije i vy. - Tie krásne roviny,
túto zem vašich dedov dostane ľud iný.
A spurné rody vaše pôjdu Rímu slúžiť,
strážiť nám naše stáda, polia naše plúžiť.
A junač vašu k mojím junákom pripojím,
a z nej krajinám rímskym obranu pristrojím.
A kto sa proti mojím rozkazom postaví,
beda mu! ten sám sebe záhubu pripraví.
Vedzte, že som pán Rímu, a Rím je pán svetu:
To moja cárska vôľa; to vám na odvetu."

Hriema pyšný cár, hriema zo stolca zlatého,
lenže Sloväň nejde sa ľakať pýchy jeho.
Hoj, rozovrela tá krv slovanská divoko,
a junák ti cárovi pozrel okom v oko;
a z oka ti mu božia zablysla sa strela,
ruka sa napružila a na zbroj udrela;
a jedným veľkým citom srdcia im zahráli;
a jeden strašný ohlas ústa im vydali:
„Mor ho!“ kríkla družina slovanská odrazu
a meč zasvietil v pästi každému víťazu:
„Mor ho!“ kríkla a razom na cára sa metá:
To ti na rímsku pýchu slovanská odvetá.

No, dokáž teraz, či máš toľko sily v meči,
koľko pýchy vo tvojej, cáre, bolo reči. -
Ale ten nie! - zbroje sa bojí podlá duša:
a tu ti o slobodu dobrý ľud pokúša. -
Skočil medzi stráž svoju cár bledý od strachu:
a zlatý jeho stolec už sa váľa v prachu;
a mečom za ním Sloväň cestu si preráža
a junák za junákom padá cárska stráža.

Zasurmili surmity, volajú do zbroje:
povstal tábor, do šíkov zvíjajú sa voje;
a voj za vojom divým útokom ta letí,
kde boj na cára bijú tie slovanské deti.
Husté prachu kúdoly po poli valia sa,
zem dupotom a nebo rykom sa otriasa. -
A tá naša rodinka, tá slovanská čata,
už vám je zôkol-vôkol od vrahov obstatá.
Sto mečov sa každému nado hlavou blyští,
lež Sloväň nečítava vrahov na bojišti,
ale morí. - Hoj, mor ho! detvo môjho rodu,
kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu:
a čo i tam dušu dáš v tom boji divokom:
Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.

Zúri boj a našina stala si dokola:
to vie, že premoc rímsku jej moc nepredolá:
lež, brať moja, ak už len padnúť mi máš v boji,
to že mi padni, ako víťazom pristojí.

A môj Sloväň ešte raz bystré hodil zraky
ponad tie šíre rovne, na kraj svoj ďaleký.
Tam na tých horách sivé mihajú sa väže,
čo strežú slovenského národa čierťáže.

Svätoháj, stovkými zelený lipami,
v tajné tam lono túli bohov jeho chrámy.
A nad riekou biely dom, v ňom jeho rod milý,
a v čistom poli dedov posvätné mohyly:
dedov, ktorých niekdy ľud radievali rady,
ktorých meč divých vrahov odrážal nápady.
Ich popoly dávno už čierna zem tam kryje,
ale ich meno posiaľ v piesni ľudu žije.
A sláva zašlých vekov junáka oviala;
a duša jeho svätým ohňom splápolala,
a meč v jeho pravici strašnejšie sa zvija;
bleskom blýska na vraha, hromom ho zabíja.
Praštia zlomené raty, bité štíty zvonja
a pyšné prilby rímske do prachu sa ronja.

Hynú i naši, hynú, ale s' a víťazi!
Žiadna rana zvuk bôľu z úst im nevyrazí,
vďačne lejú vernú krv po osudnom poli:
oj, veď padnúť za národ - oj, veď to nebolí!

A boj pomaly tichne: strašná búry sila
divým svojím zúrením sama sa zničila.
- A kde naši, čo bili ten Rím svetovládny,
lebo koval úmysel na Slovanstvo zradný: -
Kde naši? - Hojže, Tatro, jasných orlov mati!
Nikdy sa ti tá tvoja detva už nevráti.
Páč! Nad valným Dunajom krvavô pobrežia:
tam ti tvoji synovia povraždení ležia.
Neostal, ani kto by tú zvesť niesol bratom:
Bratia vám za česť rodu padli v boji svätom.
Lež každý na junáckej spočíva posteli,
na kope vrahov, zbitých od jeho oceli.
Už nežije, a ešte hrozí tá tvár bledá,
tá ruka zmeravená meč odjať si nedá.

A cár s okom sklopeným na bojišti stojí:
A čo? - Azda tých padlých Slovanov sa bojí? -
Nie, lež bedušné svojich hromady tam vidí
a zo svojho víťazstva radovať sa stydí.
No zahyň, studom večným zahyň, podlá duša,
čo o slobodu dobrý ľud môj mi pokúša.
Lež večná meno toho nech ovenčí sláva,
kto seba v obeť svätú za svoj národ dáva.
A ty mor ho! - hoj mor ho! detvo môjho rodu,
kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu;

a čo i tam dušu dáš v tom boji divokom:
Mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom.

POZNAMY

1) Deju, tu ospievanému, nevenovali našinci posiaľ tú pozornosť, ktorú zasluhuje:

prednesiem tedy o ňom tu aspoň toľko, koľko potrebné je, aby čitateľ báseň moju rozumieť mohol. To bývalo príčinou mnohých a veľkých nesčastí pre kmeny staroslovanské, že oni nemávali spoločnej hlavy ani žiadnej úsrednej vlády; ale žily rozdrobené na nesčíslné obce, pod rodovými náčelníkmi svojimi. Tým stávalo sa, že niekedy dosť malá čata cudzích nájazdníkov opanovala i mohutné slovanské rody, skorej, ako títo posbierať sa mohli k odporu.

Tak dialo sa to aj s *L e m i a k y*, (*Límigantes*) kmenom slovenským, obydleným za dávna po oných žirných rovinách, ktoré prestierajú sa od Dunaja prez Tisu až k horám Sedmohradským. Okolo 50 r. po Kr. vrazili sem od Čierného mora, hore Dunajom, *Jási* (*Jazyges Metanastae*), divokí to nad mieru a lúpežní kočovníci sarmatskí, a podbyvše tuzemkov pod seba, žili medzi nimi, ako páni medzi poddanými. Zo *Zátisia* jich sice okolo 90 r. vyhnal mocný kráľ *Dákov*, *Decebal*; a po pádu jeho opanovali *Dáciu* svetovládni *Rimania*: ale *Jásom* stalo sa tým iba dobre. Teraz-bo sosredili všetky svoje sily na onom, pre bojovných kočovníkov tak príhodnom, na tučné pastviny bohatom a príčinou mnohých močarín a luhov tehdy neprístupnom území, ktoré tiahne sa od hôr Novohradských, medzi Dunajom a Tisou, až ku stoku riek týchto. Tu založili *Jási* svoju lotrovskú peľ, zo ktorej do *Pannonie*, *Moesie* a *Dácie* temer neprestajné vpády činili. Neraz zbilo vojsko rímske jích lúpežné čaty: ale žiadna nehoda nebola dosť veľká, aby týchto divokov bola zkrotiť mohla. A jako padala moc rímska v *Dácii*, tak rostla opovážlivosť *Jásov*. Konečne keď *Rimania* r. 272 z *Dácie* pred *Góty* vystúpiť museli, poponáhľali sa ja *Jási* zo *Zátisia* aspoň tú časť znova opanovať, ktorá medzi *Marušou* a *Dunajom* leží. Kraj od *Maruše* až vary po *Kryš* (*Körös*) zaujali *Tajfali*; a za *Kryšom* a po *Someši* (*Szamos*) osadli *Viktofali*, oba to národy gótske. Či títo bojovní a lúpežní susedia, *Jási* a *Góti*, dlho pokojne spolu žili neviem: ale r. 332, vypukla záhubná vojna medzi nimi. *Jási* vidiac, že sami nepriateľom neodolajú, prosili a dostali pomoc od cisára rímskeho, *Konštantína veľikého*, s ktorou *Gótov* tak porazili, že jich do 100.000 zahynulo. Nevďační *Jási* odmenili sa za to cisárovi, hneď nasledujúceho roku, novým poplienením jeho krajín. Ale zločin ten nezadlho dostihla zaslúžená pokuta. Roku 334 obrátili *Gótovia* znovu proti nim zbroj svoju; a v bitve nad *Marušou* padol kvet *Jáskeho* národu spolu s ich kráľom *Visimarom*. *Sbití Jási*, neznajúc sebe inej rady a pomoci v nebezpečenstve svojom, ozbrojili poddaných svojich *Slovenov*. *Slovenia* zvíťazili šťastne nad *Góty*; ale skusivše v tom boji sily svoje, udreli teraz na utlačovateľov svojich, a rozprášivše jich na všetky strany, zlomili jarmo, pod ktorým temer 300 rokov úpeli. Časť *Jásov* dala sa na dolné *Pohronie* v područie nemeckých *Koldov* čili *Kvádov*, verných to spoločníkov svojich i pri potlačovaní *Slovenstva*, i pri lúpení rímskych zemí. Iuá čata padla vo službu gótskych *Viktofalov*. Väčšina ale, 300.000 hláv, utiekla k *Rimanom*, ktorí ju po rozličných krajoch panstva svôjho porozsádzali, a čo bolo pod zbroj súce, do do vojska svojho vradili.

Ale tá milá slovenská sloboda, sotvá že zotavila sa trochu, už zase nové a ťažké podstupovať musela boje. Cisár rímsky Konstantius tiahol r. 358, s mocným vojskom do Pannonie, aby potrestal susedné národy, Koldov, Jásov a Lemiakov, pre jích lúpežné nájazdy na panstvo rímské. Nevôľa jeho zvlášte proti posledným bola namierená. Kolda a Jás bol ovšem zbojník od rodu: ale Sloven miloval pokoj a žil na svojom a zo svojho. Možno ale, že i naši Lemiaci naučili sa lúpiť, mavše v tom znamenitých učiteľov, svojich bývalých pánov. Možno i to, že už aj Slovenov bola popadla myšlienka, ktorá vtedy temer všetky s Rímom so styku prišlé národy pohybovala myšlienka tá: poďme na Rím; a jako on činil iným, tak my učiňme jemu. Ale k takým vpádom Rimania často i sami príčinu zavdávali. Pýcha rímská žiadala, aby ublíženia, svevoľným rímskym úradníctvom a nekázaným vojskom činené, každý v pokore prijímal. Akže ale niekto vetu za vetu odplatil, to pokládalo sa za úraz velebnosti národa rímského. Pravú ale príčinu zloby cisarovej proti Slovenom vidím ja vo slovenskej slobodomyselnosti. Čože mohlo Rímu, všetky národy ztročujúcemu, byť nebezpečnejšie a tak aj nenávidenejšie, ako zásada obecnej slobody a rovnoprávnosti, ktorú tej doby, okrem Slovenstva, u žiadného národu nenalezáme. Slovenia zbrojou dobyli sa svobody (armis libertatem invaserant. Amm. Mara.) a vyhнали svojich pánov. Ten príklad mohol nakaziť aj iné, najmä slovanské národy, po okolných krajínach Rímu poddané. Preto žiadal cisár od pokojných Slovenov, čo nežiadal ani od lúpežných Kvádov a Jásov, aby ďaleko odstehovali sa od pomedzia rímského. Preto stál silou mocou o to, aby Slovenia pod jarmo Jáské zase šije sklonili, ačkoľvek rozmnoženie moci nepriateľov jemu samému nebezpečným byť mohlo. Preto neprijal pracovitých a užitočných Slovenov do svojich krajín i keď ponúkali sa mu sami, a od zemi sebe vzdelenej daň i vojakov sľubovali; ačkoli dosť ničomnej hávedí do svojho panstva bol naosádzal.

Jási a Kvádi, sotva že zjavil sa cisár s vojskom v ích zemi, metali sa na preteky k jeho nohám a dosiahli milosť. Nie tak to išlo so Slovenmi. Títo postavili sa smelým čelom pred cisára, hotoví všetko podniknúť, len to nie, aby poddali sa zas Jásom, alebo opustili svoju vlasť. Cisár, predvidevší, že budú odporovať žiadostiam jeho, dal ích vojskom svojím úkladne obkolesiť. Nezostrašilo to, ale len urputnejšími učinilo Slovenov. Vyjednávania pretiahlo sa do večera. Zrazu voztýčilo vojsko prápory, a zo všetkých strán udrelo sa na Slovenov. Boj bol krátky ale zúrny. Slovenia bojovali so strašnou udatnosťou. Nepoddal sa ani jeden. Rana, ani najkrutejšia hlas bôľu žiadnemu z úst nevynútila. Žiaden nežalel za životom: len to ľutovali, že ím šťastie tak neprialo, akoby podľa udatnosti svojej boli zasluhovali. Padli všetci; každý s mečom v pästi. Na to spustošili Rimania vlasť slovenskú medzi Dunajom a Tisou ohňom i mečom, a povolavše na pomoc Jásov a Tajfalov, vrazili trými prúdmi prúdy do onoho požehnaného medzirieča, ktoré Dunaj Tisa a Maruša tvoria (do terašného Temeškého Bánstva). Lud tamošní utiahnuvší sa medzi močariny a na hory, hotovil sa k odporu. Vidiac ale, že proti toľkým nepriateľom jeho sily nedostačia, na radu starších svojich dal sa do rokovania s Rimany, a prívolil na pokon, že zem svoju opustí.

Nové, nepríhodné bydlíšia skoro zunovaly sa Slovenom. Nedočakavše ani jara, navrátili sa zase k Dunaju. Cisár, ktorý v Seremíne (Sirmium) bol zimoval, sobral hned' vojsko proti ním, a u Akuminkum (Petrovaranín) položil sa táborom. Družine slovenskej, ktorá ozáležitosiach národných s ním pojednávať mala, dovolil, aby prešla Dunaj; preševšej ale cestu zpiatočnú loďami zavrieť rozkázal. Zbadali Slovenia, že opakovať sa tu ide predošloročná zrada. Ako tedy cisár na vyvýšené miesto, kde priestol jeho stál, vystúpil, jeden Sloven, hnevom zapálený, vylučivší šišakom do neho, Mor ho! Mor ho! zvolal. Ostatní, vymasívše meče, udreli prosto na

císára. Telesná jeho stráž postavila sa na odpor: on sám, zmetavší zo seba všetky znaky dôstojenstva svojho, vyhodil sa na koňa a strachom hnaný utiekol do tábora. Celý tábor zbúril sa, všetko rútilo sa divým útokom na slovenskú družinu, ktorá po udatnom boji zahynula všetka.

Cisár zkusivši po dvakrát' zbroj slovenskú, neopovážil sa prekročiť' dunaj, ale navrátil sa do Seremínu. Zbavení najhoršieho nepriateľa svojho Sloveni, poprávali po dakoľko rokov pokojne spustošenú svoju vlasť; až ích nový zločin rímsky do nového boja vypel'al.

Marcellian, správnik pannonský, povolavší kráľa Kvádskeho, Gabinia, na hostinu, zabil ho. Úkladná táto vražda pobúrila všetky susedné národy. Kvádi a Slovenia napadli Pannoniu, Jási Moesiu. Jásom zle povodilo sa. Obklúčení od správnik Moesie, potomného cisára, Theodosia, prinutení boli prosiť o prepustenie, a vrátili sa s hanbou a stratou do zátisského kočovišťa svojho. Kvádi ale a Slovenia, zničivše vojsko rímske, spustošili bezobrannú Pannoniu od kraja do kraja, mestá vypálili, ľud povraždili alebo zajali, a s nesmiernou korisťou dostali sa šťastne domov.

Po tejto rane klesala tu voždy viacej moc rímska, až ju búrka hunská po nedlhom čase konečne vyvrátila.

V dobe stehovania národov žiadon kmen slovanský toľko nepodstúpil, ako naši Lemiaci. Nemci i Uralcí, národ za národom, valili sa cez ích vlaste; každý lúpil, vraždil, nivočil. Ale oni prebudli všetky tieto nereste. Slovák v okolí Vranova, v Zemňanskej stolici, podnes menuje sa Lemiakom.

2) P o d o l i a = dolní, nižný kraj. Srov. zpievanky: A tam doľu na Podolí stojí Belhrad murovaný. Na podolí ovce pase.

3) P e v n ý h r a d , t. j. Acumincum, Acimincum, terajší Petrovaradín. V jeho susedstve je osada Kamenica, a hrad za dávna menoval sa bezpochyby Kamenec. Cudzojazyčníci spotvorili meno to na Acumincum.

4) R í m a n c á r = rímský cár: sloh to temer všetkým Slovanom známy; na pr. Riečan □ dolina, Uhoršťan most. Cár ten bol Constantius, syn Constantína Veľkého.

5) Z d a l o b y s a t i a t. d. Prcop. Caesar. de bello Goth. Lib. III. cap. 14. Sclaveni et Antae nec forma corporis inter se differunt. Sunt enim proceri omnes et robustissimi. Colorem nec summe candidum habet cutis, nec flavum coma, neque is plane in nigrum deficit: at subrufus est, et quidem omnibus. Srov. zpievanku Slováci, Rusniaci šici sce jednaci, ako by vás mala šických jedna maci.

6) M ô r a v y = roviny mokré a trávnaté; mrus. morava, pol'. murava.

7) B i ť č e l o m bol ruský, p a d a ť d o n ô h pol'ský obyčaj. Slovák takto neponížil sa nikdy, ani v čas najhoršieho potlačenia svojho v 16. a 17. stoločí. Jási a Koldovia činili tak pred cisárom rímskym, keď do jích zemí vrazil.

8) C h l i e b a s o ľ komu Slovan podal, toho si mal za priateľa. Tak je to posiaľ na Rusi; a že tak i u nás bývalo dosvedčujú daktoré porekadlá; na pr. Dost' sa najedol voľakedy u mňa chleba i soli, a teraz ma nezná.

9) Z v y k n á š j e n i e Celá starožitnosť slovenská nasvedčuje tomu, čo Kopitár Glagol. Cloz. XXXI píše: Slavi Pannonici more patrio assueti juste potius ex agro, sua opera et labore facto et culto, quam ex raptu vivere.

10) C u d z é n e ž i a d a. Vita Scti. Ottonis II. 40. (Slavi in Pomerania), furtorum et fraudium penitus inexpecti, cistas et scrinia non habent serata.

11) K e ď n a n a š e d v e r e - . Leo imp. Tactica. Cap. XVIII. Nro. 102. Erant autem Sclavorum populi hospitalitatis, nescio quomodo dicam, supra modum studiosissimi. □ Adam. Bremen. Hist. II 12. Moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior (Sclavis). □ Helmold I. 82. Nulla gens honestior Slavis in hospitalitatis gratia. Po úrodnejších krajoch Slovenska najdeš i dnes v každom dome chlieb na stole, v obruse zavinutý, ktorým prichádzajúc núkavajú.

12) P r a v d a B o h ý v y d a n á . Slovan veril o zákonoch svojích, že sú mu vydané od Bohov. Nemal pravdu Mickievicz, keď vo svojich parížskych Prednáškach hovoril, že u Slovanov nenalezáme nikde dajakého Zjavenia. Po zákonu vekožizných bogov súdi Lubuša v rukopisu Zelenohorskom. Slovan vážil si svobodu i svoju i cudzú; a že táto vážnosť v náboženstve jeho svoj koreň mala, o tom nemôže byť pochyby. Život národa je najlepšie ukazadlo jeho viery a náboženstva. Nepreskúmali sme náležite život Staroslovanstva, preto nemôžeme prave pochopiť ducha náboženstva jeho. Staroslovania čestili svobodu zosobenú v bohyni Svobe, (Feronia), ktorej meno nám najstarší slovník český (Mater verborum) zachoval. Dľa toho nadobno písať s v o b o d a od svoj. Sloboda Sloboda (lob, leb) znamená vlastne: ohrada - Einfriedung. Preto nie bezdôvodne povedám: Slovan mal to za pravdu od Bohov sebe vydanú, že

13) P á n a m a ť , j e n e p r a v o s ť ! Procop. Caesar. L. III. c. 14. Sclaveni et Antae non uni parent viro; sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt. - Mauricii Strateg. XI. 5. Sclavorum gentes et Antum libertatem colunt, nec ulla ratione ad serviendum vel parendum persuadentur. - Jesli ale veril Slovan, že po pravde Božej pána mať, je nepravosť: veriť mu prišlo i to, že nepravosť ešte väčšia je,

14) B y ť p á n o m. Preto nezotročoval na úrek ani nepriateľov svojích, ktorých zajal na vojne, ako svedčí Mauricius na hore zopomenutom mieste: Qui sunt in captivitate apud eos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur; sed certum eis definitur tempus, (otrok) in arbitrio eorum relinquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici.

15) A č l o v e k n a d č l o v e k a u n á s n e m á p r á v a. U Staroslovanov nedelil sa ľud, ako u iných národov, na pánov a podaných alebo práve otrokov; u nich panovala zásada obecnej svobody a rovnoprávnosti, ktorej stopy ešte aj v uhorskom zákonodárstve nachodíme. Vid' Tripartitum Lib II. cap. 50. Colomanni regis decretum: Liberi quoque hospites, sicut Sclavi, qui in terris laborant aliorum. - Srov. s tým listinu Bamberskú od r. 1136 v Erben. Regesta Boh. et

Morav. I. str. 100. č. 222. Gothelindis, libera, sicut Sclaví solent esse. Neprehreším sa proti pravde, keď poviem, že u pohanských Slovanov nachodilo sa viacej ľudskosti a pravomyselnosti, ako u najosvietenejších pohanských národov; a dojista nie menej, ako u tých preslávených vzdelancov kresťanských, ktorí človeka v človeku posiaľ vážili si neumejú.

16) T á z e m h r o b o m k a ž d é m u v r a h o v i s t a n e s a. Nie je to marnomluvnosť, ale pravda na histórii založená. Kde-že sú ti galskí Bojovia a Kotíni, tí nemeckí Markomani, kvádí, Goti, Gepidi, Rugovia, Buri a iní; kde tie nesčísolné hordy Aziatské, Sarmati, Hunnovia, Avarí, Plavci, Tatári, Turci a t. d., ktorí vpešili sa boli voľakedy do našej vlasti? Tu zahynuli, ak nepobrali sa za času ďalej.

17) M o r h o ! bolo u Staroslovenov hoslo k útoku: quod est apud eos signum bellicum. Ammian. Marcellin. XIX. 10.

18) D e t v a collectivum = deti, poľ. dziatwa. Aj naša Zvolenská D e t v a má z tade svoje meno. Podľa povesti, poslali ta susední Očovania deti svoje, aby založili tam osadu novú, a ona dostala meno Detva.

19) N a š i n a , collectivum = našinci. Srov. svojina, tvojima, mojima, vašima.

20) A m ô j S l o v e n a t. d. Čo-že mohlo Staroslovenovi byť nad život drahšie? Jeho hrad sriedište to jeho rodu, zasvätený chrámom jeho Boha; dom a mohyly jeho otcov; to jest inými slovami: jeho obec, jeho náboženstvo, jeho rodina, a sláva jeho rodu.

21) Čierť až = Linie, Gränzlinie. Zvol'.

22) R a t masc. = Spitze (Lanzen-Spitze, Berg-Spitze). Zvol. Srov. stčes. ratiště - drevo na ktorom rat nasadený bol; Lanzen-Schaft.

23) Ž i a d n a r a n a t. d. Ammian. Marcell L. XVII. c. 13. č. 10. (Slovania ranení) crucíalus alto silentio perferebant. Nec eorum quisquam inter deversa supplicia veniam petiit, aut ferrum proiecit, aut exoravit celerem mortem: sed arma jugiter retinentes, licet adflieti, minus criminis aestimabant, alienis viribus potius, quam conscientiae suae iudicio viaci: mussantesque audiebantur interdum, fortunae non meriti fuisse, quod evenerit - -

Pridal som obsirnejšie poznamy k tejto básni. Mám nádej, že hodnej mládeži našej vd'áčne budú a prispejú k tomu, aby vážili si umela náležite slavných predkov svojich.